

разіна, 2011. – С. 113-114. 7. *Иванова З.Д.* Юридические факты и возникновение субъективных прав граждан / З.Д. Иванова // Советское государство и право. – 1980. – № 2. – С. 31. 8. *Исаков В.Б.* Юридические факты в советском праве / Исаков В.Б. – М.: Юрид. лит-ра, 1984. – С. 58. 9. *Бодерскова Г.С.* Юридические факты в процессе развития трудового правоотношения: автореф. дис. на соискание научн. степени канд. юрид. наук / Г.С. Бодерскова. – М., 1983. – С. 7. 10. *Баринов О.В.* Понятие и функции юридических фактов в трудовом праве / О.В. Баринов // Правоведение. – 1986. – № 5. – С. 77-78. 11. *Венгеров А.Б.* Теория государства и права: учеб. для юрид. вузов / Венгеров А.Б. – М.: Юриспруденция, 2000. – С. 405. 12. *Исаков В.Б.* Цит. праця. – С. 57-58. 13. *Долова А.З.* Юридические факты в трудовом праве: монография / Долова А.З. – М.: Проспект, 2009. – С. 11. 14. *Алексеев С.С.* Цит. работа. – С. 165-166.

УДК 349.2

А. С. СИДОРЕНКО

СУЧАСНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПОНЯТТЯ Й СУТНОСТІ ЗЛОВЖИВАННЯ ТРУДОВИМИ ПРАВАМИ

Досліджено застосування поняття «зловживання правом» у трудових правовідносинах. Виокремлено концептуальні підходи до визначення поняття «зловживання правом». Доведено, що зловживання правом виникає тільки тоді, коли суб'єкт володіє відповідними суб'єктивними правами. Виділено основні ознаки зловживання правом суб'єктами трудових правовідносин. Запропоновано виокремлення нової концепції, в якій зловживання правом є самостійним правовим явищем, до якого входять чотири елементи: сутність, суб'єкти, об'єкти, правові наслідки.

Ключові слова: зловживання правом, суб'єктивне право, межі наданих суб'єктові прав.

Сидоренко А.С. Современные концептуальные подходы к понятию и сущности злоупотребления трудовыми правами

Исследовано применение понятия «злоупотребление правом» в трудовых правоотношениях. Выделены концептуальные подходы к определению понятия «злоупотребление правом». Доказано, что злоупотребление правом возникает только тогда, когда субъект обладает соответствующими субъективными правами. Выделены основные признаки злоупотребления правом субъектами трудовых правоотношений. Предложено выделение новой концепции, в которой злоупотребление правом является самостоятельным правовым явлением, в которое входят четыре элемента: сущность, субъекты, объекты, правовые последствия.

Ключевые слова: злоупотребление правом, субъективное право, пределы предоставленных субъекту прав.

Sidorenko Anna. Modern conceptual approach to the concept and essence of abuse of labor rights

The purpose of this paper is to study the approaches to the study of "abuse of right" in labor relations. Singled out conceptual approaches to the definition of "abuse of right". We prove that the abuse of the right arises only when the subject has a corresponding subjective rights. The basic features of abuse of the subjects of labor relations. An isolation of a new con-

© СИДОРЕНКО Анна Сергіївна – кандидат юридичних наук, асистент кафедри приватного права Полтавського юридичного інституту Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

cept in which abuse of the law is an independent legal phenomenon which consists of four elements: nature, subjects, objects, legal consequences.

Key words: *abuse of rights, subjective right, sorry limits given entity.*

Розвиток економічних відносин, виникнення нових організаційно-правових форм господарювання, засобів виробництва, реорганізація значної кількості підприємств, низький рівень правової свідомості загострює проблему зловживання правом. Новітні підходи щодо розвитку економіки та соціально-трудової сфери потребують наукового осмислення концептуальних підходів юридичної відповідальності суб'єктів трудових правовідносин, у тому числі й за зловживання правом.

Проблема зловживання правом полягає в тому, що це явище, яке існує реально, не знайшло свого відображення в трудовому законодавстві і за своїми ознаками не потрапляє ні до поняття «правопорушення», ні до категорії «правомірна поведінка».

Питання щодо встановлення концептуальних підходів до визначення категорії «зловживання правом» розробляли такі провідні вчені: М.М. Агарков, М.Й. Бару, Г.С. Гончарова, В.П. Грибанов, М.М. Коркунов, В.І. Крусс, О.О. Малиновський, В.С. Нерсесянц, А.М. Слюсар, М.М. Хміль, Т.С. Яценко та ін.

Незважаючи на постановку проблеми, немає визначення поняття «зловживання правом». Так, А. М. Слюсар у своїй дисертаційній роботі стосовно зловживання правом цілком слушно звертає увагу на те, що в законодавстві про працю існують положення, які в тому чи іншому контексті стосуються регулювання зазначеного питання, однак і досі бракує системної єдності поглядів на нього. Науковець приходить до висновку, що наслідком такого діяння є невиправдані перешкоди в забезпеченні балансу інтересів учасників трудових відносин, а значить, і реального зв'язку їх прав та обов'язків. Суб'єкти своїми рішеннями і діями порушують рівновагу і збалансованість інституційної системи в державі чи її окремих сферах (у тому числі й у царині права), залишаючись при цьому в межах чинного законодавства¹. Із наведеного можна зробити висновок, що таке складне явище, як зловживання правом, необхідно розглядати в кожному конкретному випадку і можна стверджувати, що зазначену категорію слід віднести до оціночних понять.

У зв'язку з відсутністю закріплення на законодавчому рівні легального визначення зловживання правом, у правовій літературі є різні підходи до розуміння цієї категорії. Можна виокремити декілька концептуальних підходів до визначення поняття «зловживання правом», а саме: 1) зловживання правом розглядається як конструкція, що здійснюється за межами права і всупереч йому; 2) відображає вчення про зловживання правом; 3) підхід з урахуванням позицій права Федеративної Республіки Німеччина щодо віднесення зловживання правом до категорії «шикана».

Прихильники першої концепції вважають зловживання правом дією, що здійснюється за межами права і всупереч йому.

Встановлюючи межі суб'єктивного права, В. П. Грибанов висловлює думку про те, що зловживання правом є дією суб'єктів правовідносин, яка вчиняється з порушенням меж наданих їм прав. На його думку, межі є невід'ємною складовою суб'єктивного права, оскільки в разі відсутності таких меж право перетворюється у свою протилежність – у свавілля – і тим самим перестає бути правом. Науковець виходить із того, що мова про зловживання правом може йти тільки в тому випадку, коли суб'єкт, діючи в межах належного йому суб'єктивного права, у рамках

тих можливостей, що становлять зміст цього права, використовує такі форми реалізації, які виходять за встановлені законом межі здійснення права².

Аналогічного погляду дотримується і Т. С. Яценко, не вважаючи основними ознаками зловживання правом шкоду від реалізації суб'єктивного права і мету реалізації такого права. На їхню думку, основною ознакою зловживання правом є вихід за його межі³. Із цією точкою зору важко погодитися, оскільки, як на наш погляд, основною ознакою зловживання правом є шкода завдана з прямим умислом. Мета є кваліфікуючою ознакою зловживання правом, тобто отримання суб'єктом необґрунтованих переваг перед іншими особами або завдання шкоди іншим особам.

Проблему зловживання правом у контексті визначення меж суб'єктивного права розглядав М. М. Агарков, який уважав, що поведінку особи, що не виходить за межі, встановлені законом, але вийшла за межі, встановлені судом, можна вважати зловживанням правом⁴.

На думку М. С. Малєїна, суб'єкт не зловживає правом, якщо діє в межах належного йому права, а якщо виходить за вказані межі, то порушує закон, не зловживає правом, а вчиняє правопорушення, за яке повинен нести відповідальність⁵. Можна сказати, що для зловживання правом немає місця. Але, на наш погляд, ні в якому разі не можна відносити зловживання правом до правопорушення, оскільки ознакою об'єктивної сторони правопорушення є протиправність, яка в зловживанні правом відсутня, тобто при зловживанні правом суб'єкт не виходить за межі наданого йому права.

Зловживання правом може виникнути тільки тоді, коли суб'єкт володіє відповідними суб'єктивними правами. Найбільш вдалим, на нашу думку, є визначення суб'єктивного права, подане М. М. Коркуновим, який уважав, що суб'єктивне право – це можливість здійснення інтересу, зумовленого юридичним обов'язком⁶.

На думку В. С. Нерсесянца, суб'єктивне право як юридична категорія розкривається через набір певних можливостей індивіда: можливість користування певним соціальним благом, можливість робити певні дії і вимагати відповідних дій від інших осіб, можливість звернення до держави з вимогою захисту або відновлення порушеного права⁷.

Отже, якщо дії суб'єкта не спираються на належне суб'єктивне право, то неможливо говорити про зловживання правом.

Прихильники цієї концепції вважають, що зловживання правом – це вихід за межі наданого суб'єктам права. Якщо суб'єкт діє в межах належного йому права, то зловживання правом немає, але ж якщо він виходить за вказані межі – порушує закон, скоюючи правопорушення, за яке суб'єкт притягується до відповідальності.

Друга концепція відображає різні підходи до розуміння зловживання правом, оскільки це питання не має однозначного вирішення. В юридичній літературі відсутній загальноприйнятий підхід до розуміння такого правового явища, як «зловживання правом», що, у свою чергу, призводить до розбіжностей у поглядах науковців у цьому питанні.

М. М. Агарков стверджував, що дії, які називають зловживанням правом, насправді вчинені за межами права⁸.

Деякі автори відзначають, що сам термін «зловживання правом» суперечливий, оскільки містить взаємовиключні поняття: у межах права не може бути зло-

вживання, оскільки зловживання суперечить праву. Так, на думку М. С. Малєїна у такому випадку можливе одне із двох: якщо суб'єкт діє в межах належного йому права, він не зловживає своїм правом, а якщо навпаки – скоює правопорушення, за яке повинна наставати відповідальність⁹.

В юридичній літературі досить рідко зустрічаються сформульовані визначення зловживання правом, причому вони істотно відрізняються не тільки за правовою оцінкою, але й за ознаками.

У складі цього терміна використовується багатозначне слово, оскільки під «зловживанням» можна розуміти як проступок, що порушує норму права, так і проступок, учинений проти совісті, але який не порушує ніяких норм¹⁰.

У вітчизняній юридичній науці існує багато думок щодо сутності й характерних ознак зловживання правом. Слід відзначити, що в наш час загальноприйнятого поняття «зловживання правом» немає.

На думку Я. Янева, зловживання правом є здійсненням права, які знаходяться в суперечності із цілями, що ставляться і переслідуються правом, а також суперечать його призначенню. Будь-який вихід за межі бажаних результатів і переслідуваних цілей, що містяться в правових нормах, із яких випливає суб'єктивне право, що не доведено до правопорушення, є зловживанням правом¹¹.

У зв'язку із цим слід відзначити, що дослідженню проблеми зловживання правом передують такі обставини: по-перше, юридична наука стикається з недостатнім вивченням цієї проблеми, відсутністю монографій та інших наукових джерел, а в галузі трудового права взагалі немає такого поняття. Ця обставина є досить важливою перешкодою для цілісного уявлення про зловживання правом. По-друге, проблема зловживання правом розглядається науковцями в різних контекстах, їх уявлення суперечливі, і не існує єдиного погляду на це питання.

Так, Я. Янев виокремлює такі елементи, що входять до поняття «зловживання правом»: 1) наявність належних суб'єктивних прав; 2) використання цих прав у суперечності з їх соціальним і суспільним призначенням; 3) таке здійснення суб'єктивних прав, яке не порушує конкретної спеціально-правової норми з конкретним складом, змістом і знаходиться не в загально-правовій нормі, а в нормі, що забороняє зловживання цим правом; 4) порушення або заборона здійснення чи використання наданих прав, якщо вони позбавляються охорони і захисту, про що йде мова у відповідній правовій нормі; 5) реалізація суб'єктивних прав у суперечності з їх призначенням, незалежно від волі і свідомості особи, від того ця дія чи бездіяльність вчинена з умислом або через необережність, чи такі, що є об'єктивно протилежними наданим правам і покладеним обов'язкам, їх суспільному призначенню або направлені на те, щоб завдати шкоди іншим особам для задоволення власного інтересу чи в інтересах інших осіб, або взагалі не переслідують ніякого визначеного інтересу¹².

Можна сказати, що позиція вищезазначеного автора зводиться до того, що зловживання правом – це реалізація суб'єктивного права в суперечності з його призначенням, тобто з порушенням меж цього права. Я. Янев стисло визначає зловживання правом як нерозумне користування правом і, у свою чергу, не відносить шикану до зловживання правом¹³.

Слід погодитися з думкою автора, що зловживання правом не має місця не тільки тоді, коли порушується конкретна правова норма, але й тоді, коли її обходять, коли обхід закону вчиняється шляхом застосування аналогії закону або аналогії права¹⁴.

На думку А. Б. Венгерова, це явище в теоретичному плані є недостатньо вивченим¹⁵. Із цим твердженням варто погодитися, оскільки легальне визначення зловживання правом у законодавстві України відсутнє, а в галузі трудового права взагалі такого поняття не існує.

Проблему правової оцінки досліджуваного явища суттєво ускладнює і та обставина, що деякі автори не вважають зловживання правом ні правопорушенням, ні правомірною поведінкою, ні самостійним явищем. Вони стверджують, що таке явище, як зловживання правом, не існує в дійсності.

Болгарський учений В. Таджер визначає зловживання правом як діяння, коли суб'єктивні права застосовуються не для задоволення власних потреб, а в суперечності із суспільними інтересами. При цьому поняття «зловживання правом» автор пропонує розглядати у двох напрямках. Згідно з першим, суб'єктивним напрямком, зловживання правом має місце тоді, коли право здійснюється з наміром завдати шкоди, тобто мова йде про шикану. Згідно з другим, об'єктивним напрямком, зловживання правом має місце, коли його вчинення перебуває в суперечності з його соціальною функцією. У цьому випадку значення має не намір особи, а саме порушення визначених об'єктивних вимог. Указаний автор виділяє дві умови, за наявності яких відбувається зловживання правом: 1) якщо дії не направлені на задоволення потреб носія права; 2) якщо реалізація права суперечить інтересам суспільства¹⁶.

У своїх твердженнях В. Таджер приходять до висновку, що зловживання правом – це неправомірні дії, оскільки вони порушують установлені законом межі здійснення суб'єктивних прав і знаходяться в суперечності із суспільними інтересами.

На думку югославської вченої Радмили Кавачевич-Куштрумович, зловживання правом – це здійснення права в суперечності з панівною мораллю суспільства. Автор відзначає, що зловживання правом – це ненормальна реалізація права, що завдає шкоди іншій особі або загрожує чужому праву. При цьому особа, що зловживає правом, формально здійснює належне їй право¹⁷.

А. С. Шабуров вважає, що зловживання правом необхідно розглядати як різновид правової поведінки¹⁸. О. О. Малиновський розглядає можливість існування як правомірного зловживання правом, так і його протиправні різновиди. Вказаний автор визначає зловживання правом як обмежену можливість завдання «зла» одним суб'єктом іншому за допомогою захисту інтересів особистості, суспільства, держави, встановлення рівної для всіх свободи¹⁹. Таким чином, автор визначає зловживання правом як спосіб здійснення суб'єктивного права в суперечності з його призначенням, за допомогою якого завдається шкода особистості, суспільству, державі²⁰. Зловживання правом є такою формою здійснення права всупереч його призначенню, шляхом якого суб'єкт завдає шкоди іншим учасникам суспільних відносин²¹.

Привертає також увагу визначення В. І. Крусса, який під зловживанням правом розуміє конституційно недопустиме, формально законне, недобросовісне діяння суб'єкта права, що порушує права і свободи людини та громадянина і здатне завдати шкоди приватним і публічним конституційним інтересам, а також іншим конституційним цінностям²².

В. П. Грибанов під зловживанням правом розуміє використання особою недозволених конкретних форм поведінки в межах дозволеного їй законом загального типу поведінки. На його думку, зловживання правом можливе лише тоді, коли суб'єкт діє в межах належного йому суб'єктивного права, у рамках тих мож-

ливостей, які складають зміст цього права, використовує такі форми його реалізації, які виходять за встановлені законом межі здійснення права²³. Зазначений науковець має рацію, говорячи про те, що за своїм змістом суб'єктивне право становить відповідну міру можливої поведінки, тобто загальний тип поведінки, а здійснення суб'єктивного права є реалізацією цих можливостей.

О. С. Йоффе та В. П. Грибанов стверджують, що зловживання правом є «вживанням права на зло»²⁴. При цьому слід відзначити, що науковцями було запропоновано і більш конкретизоване визначення, де зловживання правом визначається як особливий тип правопорушення, скоєного особою при реалізації належного їй права, пов'язаного з використанням недозволених конкретних форм у межах дозволеного їй законом загального типу поведінки²⁵.

На думку Т. С. Яценко, під зловживання правом у буквальному значенні слова слід розуміти «вживання на зло», тобто дія (бездіяльність), що завдає шкоди, здійснюється з використанням якогось засобу. Зловживання ж завжди передбачає, що одна особа завдає шкоди іншій особі (особам), використовуючи що-небудь як засіб зловживання²⁶. Наявність такого засобу є обов'язковою ознакою, що відрізняє зловживання правом від інших шкідливих дій.

У більшості випадків термін «зловживання» використовується для позначення зловживання належними особі суб'єктивними правами.

О. О. Малиновський звертає увагу на думку професора Жан-Луї Бержеля, який визначає, що суб'єктивні права надаються тільки для позначення легітимних інтересів, а не для завдання шкоди іншій особі²⁷.

Усе вищезазначене переконує нас у тому, що немає однозначності в розумінні поняття «зловживання правом».

На нашу думку, можна виділити такі основні ознаки зловживання правом:

- 1) наявність суб'єктивного права і реалізація його в межах норм законодавства;
- 2) поведінка особи має не виходити за межі наданих прав і обов'язків;
- 3) наявність шкоди, завданої в результаті реалізації суб'єктивного права, і відповідальність за неї.

Досить обґрунтованою та методологічно правильною вважаємо думку Г. С. Гончарової про те, що завдання теорії і правозастосовної практики полягає в установленні всіх випадків зловживання правом і боротьбі з ним. Це особливо важливо у сфері трудових відносин. Зловживання правом, на думку автора, виявляється в діях, юридично не заборонених, вони дозволені, але не схвалюються ні в моральному, ні в будь-якому іншому плані²⁸. Саме такий підхід може бути взятий за основу досліджуваної тематики.

Розглянемо третю концепцію – ототожнення зловживання правом із шиканою. Такий підхід притаманний законодавству розвинених країн Європи.

Термін «шикана» використовується в праві Німеччини, під яким розуміють – зловживання правом, що полягає в реалізації особою свого суб'єктивного права з метою завдати шкоди іншій особі.

В. І. Ємельянов, наприклад, вважає істинним визначенням зловживання правом саме поняття «шикани». Норму про заборону інших форм зловживання правом, на його думку, застосовувати при розв'язанні конкретних спорів у принципі неможливо²⁹. Відповідно до цієї позиції зловживання правом є неправильним уявленням та здійсненням дій щодо реалізації суб'єктивного права.

Спираючись на німецьке право, М. М. Хміль у своїй дисертаційній роботі визначає шикану як дії суб'єкта щодо реалізації належного йому права здійснені з

наміром заподіяти шкоду іншій особі³⁰. У цьому разі зловживання правом становить собою хибне здійснення суб'єктивного права абсолютно свідомо.

У пропонованій концепції завдання шкоди розглядається як явище, якого зазнають суспільні відносини у процесі реалізації права.

Є. Богданов доводить, що «зло», тобто шкода завдається специфічним чином, через здійснення суб'єктивного юридичного права, тобто право використовується як засіб завдання шкоди³¹.

Зловживання правом може виникнути тільки в разі набуття суб'єктом відповідних суб'єктивних прав. Якщо дії суб'єкта не спираються на належне йому суб'єктивне право, то неможливо вести мову про зловживання правом узагалі.

Суттєвою характеристикою зловживання правом є завдана шкода або спроби завдати таку шкоду, хоча вона може взагалі й не настати. Потрібно розглянути різні підходи до розуміння цього поняття.

В. П. Грибанов розуміє під шкодою будь-який негативний наслідок, що є прямим або непрямим результатом здійснення суб'єктивного права. Це означає, що якщо особа здійснює своє суб'єктивне право, то вона тим самим порушує будь-яке благо³². Із цього твердження можна прийти до висновку про завдання шкоди за допомогою здійснення права.

Шкода як юридичне поняття має специфічний сенс, що полягає в такому: не всяке посягання на права та інтереси іншої особи тягне за собою юридичні наслідки, і факт завдання шкоди може бути визначений державою як юридичний факт.

Шкоду, заподіяну в результаті здійснення суб'єктивного права, треба розглядати як одну з обов'язкових ознак зловживання правом.

Об'єктом посягання шикани є майнові та особисті немайнові права та інтереси. На переконання Т.С. Яценко, шикана може вчинятися суб'єктом як стосовно особи, з якою в нього немає договірних відносин, так і щодо контрагентів за договором³³.

Шикана завжди є результатом дії особи. Протиправність шикани проявляється в порушенні особою обов'язку не вчиняти дій для реалізації свого права, спрямованого на заподіяння шкоди іншій особі. Шикана завжди вчиняється винно.

Склад шикани має місце й тоді, коли, крім завдання шкоди іншій особі, існує й інша мета, але вона суперечить праву. Шикана, на наш погляд, є і в тому випадку, коли, окрім наявності мети створення несприятливих наслідків для іншої особи, в діях особи є якийсь позитивний законний інтерес, але цей інтерес міг бути реалізований іншим – більш простим – шляхом, що не тягне за собою для інших осіб несприятливих наслідків. У цьому випадку шикана буде полягати саме у вибраному нерозумному і неадекватному способі задоволення законного інтересу виключно для того, щоб породити несприятливі наслідки для інших осіб.

Шикана також матиме місце в тих випадках, коли, крім мети створення несприятливих наслідків для інших, особа переслідує і власний законний інтерес, але цей інтерес незначний, досягнута вигода практично нездійсненна і явно не відповідає тим несприятливим наслідкам, які при цьому виникають в інших осіб.

Й. О. Покровський пише: «Заборона користуватися своїми правами без усякого інтересу для себе з невиключною метою завдати іншому шкоду настільки ж природна, як заборона умисного правопорушення взагалі. Інакше можна було б стверджувати, що будь-який вбивця тільки користується своїм правом на використання своїх рук. Шикана в цьому випадку є самим звичайним деліктом»³⁴.

Таким чином, можна стверджувати, що не слід співвідносити категорію «зловживання правом» і категорію «шикана», оскільки метою шикани є навмисне заподіяння шкоди іншій особі для задоволення власних інтересів, тобто існує прямий умисел завдання шкоди іншій особі. Можна стверджувати, що ознакою шикани є протиправність, тобто порушення суб'єктом обов'язку не вчиняти дії, спрямовані на заподіяння шкоди іншій особі. Шикана відповідає ознакам правопорушення, а отже, і сама є правопорушенням.

Таким чином, можна сказати, що концепція зловживання правом у наш час не розроблена повністю. Законодавство нашої країни не визначає поняття «зловживання правом», і воно не має свого законодавчого закріплення. В трудовому праві взагалі відсутнє таке явище.

На нашу думку, зловживання правом не належить ні до правомірної, ні до протиправної поведінки, а є самостійним явищем.

Ми пропонуємо виділити концепцію зловживання правом, у якій воно є самостійним правовим явищем і до якої входять чотири елементи: сутність, суб'єкти, об'єкти, правові наслідки.

Зловживання правом – це самостійне правове явище, яке базується на реалізації суб'єктом свого суб'єктивного права в межах наданих законом прав, що тягне за собою завдання шкоди, за яку настає відповідальність.

Суб'єктами зловживання правом у трудовому праві є держава, сторони трудового договору, профспілкові організації, організації роботодавців. Об'єктом зловживання правом виступають суб'єктивні права й законні інтереси суб'єкта трудових правовідносин. Небезпека зловживання правом полягає в тому, що суб'єкт діє в межах належного йому права, зовні не порушує меж права, але при цьому завдає шкоди або створює реальну загрозу її завдання іншій стороні правовідносин. Відсутність у трудовому законодавстві вказівки на недопустимість зловживання правом суб'єктами трудових правовідносин створює реальну загрозу його поступового розвитку. Такі складні питання, безумовно, повинні вирішуватися на підставі чіткого закріплення прав роботодавця та працівника. На наш погляд, кваліфікацію визначення дій чи бездіяльності як зловживання правом повинен вирішувати суд або інший юрисдикційний орган, який розглядає трудовий спір.

1. Слюсар А. М. Суб'єкти трудового права України: дис. ... д-ра юрид. наук / Слюсар А.М. – Х., 2011. – С.23-24. **2.** Грибанов В. П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав / Грибанов В.П. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1972. – С. 46. **3.** Яценко Т. С. Шикана как правовая категория в гражданском праве: дис. ... канд. юрид. наук / Яценко Т.С. – Ростов н/Д, 2001. – С. 97-98. **4.** Агарков М. М. Проблема злоупотребления правом в советском гражданском праве / М. М. Агарков // Известия АН СССР. Отд. экономики и права. – 1946. – № 6. – С. 427. **5.** Малейн Н. С. Юридическая ответственность и справедливость / Малейн Н.С. – М.: Юрид. лит., 1992. – С. 160. **6.** Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права / Коркунов Н.М. – М.; СПб.: Изд. Н. К. Мартынова, 1904. – С.142. **7.** Проблемы общей теории права и государства: учеб. для вузов / [под ред. В. С. Нерсисянца]. – М.: Норма, 2002. – С.230. **8.** Агарков М. М. Там же. – С. 427. **9.** Малейн Н. С. Там же. – С.160. **10.** Международное право: Мир / Л. Оппенгейм; [под ред. С. Б. Крылова]; пер. А. Н. Ивенского. – М.: Иностран. лит., 1948. – Т. 1: полут. 2. – С. 29-30. **11.** Янев Я. Правила социалистического общежития: их функции при применении правовых норм: науч. изд. / Янев Я.Г. / [пер. с болг. В. М. Сафронова]; под ред. Ц. А. Ямпольской. – М.: Прогресс, 1980. – С. 217. **12.** Там же. – С. 200. **13.** Там же. – С. 187. **14.** Там же. – С. 187-188. **15.** Венгеров А. Б. Теория государства и права: учеб. для юрид. вузов / Венгеров А.Б. – М.: ИКФ Омега-Л, 2002. – С. 500. **16.** Таджер В. Граждан-

ское право на НРБ / В. Таджер // Общая часть. Раздел 1 : Наука и искусство. – София, 1972. – С. 191. **17.** Шрам В. П. Интересная книга о злоупотреблении правом / В. П. Шрам // Государство и право. – 1997. – № 4. – С. 122. **18.** Теория государства и права / [под ред. В. М. Корельского и В. Д. Перевалова]; 2-е изд., изм. и доп. – М.: Инфра, 2002. – С. 413. **19.** Малиновский А. А. Злоупотребление правом (основы концепции) / Малиновский А.А. – М.: Норма, 2000. – С. 35. **20.** Малиновский А. А. Злоупотребление субъективным правом как юридический феномен: автореф. дис. на соискание научн. степени доктора юрид. наук / Малиновский А.А. – М., 2009. – С. 9-10. **21.** Малиновский А. А. Злоупотребление правом: теоретические аспекты / А. А. Малиновский // Журнал рос. права. – 1998. – № 7. – С. 71. **22.** Крусс В. И. Злоупотребление правом: учеб. пособие / Крусс В.И. – М.: Норма, 2010. – С. 61. **23.** Грибанов В. П. Цит. работа – С. 44. **24.** Иоффе О. С. Пределы осуществления гражданских прав / О. С. Иоффе, В. П. Грибанов // Правоведенье. – 1967. – № 3. – С. 80. **25.** Грибанов В. П. Цит. работа. – С. 78. **26.** Яценко Т. С. Цит. работа. – С. 98. **27.** Малиновский А. А. Злоупотребление правом / Малиновский А.А. – М.: МЗ – Пресс, 2002. – С. 37. **28.** Гончарова Г. С. Зловживання правом у трудових правовідносинах / Г. С. Гончарова // Радянське право. – 1988. – № 12. – С. 61–63. **29.** Емельянов В. Понятие злоупотребления гражданскими правами / В. Емельянов // Законность. – 2000. – № 11. – С. 33. **30.** Хміль М. М. Принцип недопустимості зловживання правом (теоретико-правові аспекти): дис. ... канд. юрид. наук / Хміль М.М. – Х., 2005. – С. 90. **31.** Богданов Е. Категория добросовестности в гражданском праве / Е. Богданов // Рос. юстиция. – 1999. – № 9. – С. 13. **32.** Малиновский А. А. Злоупотребление субъективным правом (теоретико-правовое исследование): монография / Малиновский А.А. – М.: Юристинформ, 2007. – С. 58. **33.** Яценко Т. С. Цит. работа. – С.109. **34.** Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права / Покровский И.А. – М.: Статут, 2001. – С. 118.

УДК 349.2

О. Т. ПАНАСЮК

«А СУДДІ ХТО?»: МЕТОДОЛОГІЧНЕ ЕСЕ ЩОДО ТРУДО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

На прикладі професійних суддів як спеціального суб'єкта розглянута тенденція формування особливого способу встановлення та захисту трудових прав. Стверджується можливість існування ризику зловживання правовим статусом шляхом професійного виокремлення. Доведена наявність складної структури волевиявлення щодо процедури зайняття посад суддів. Зроблений висновок про те, що професійне виокремлення є альтернативою для профспілок.

Ключові слова: професійна діяльність, статус суддів, зловживання трудовими правами.

Панасюк О.Т. «А судьи кто?»: Методологическое эссе о трудо-правовом статусе

На примере профессиональных судей как специального субъекта рассмотрена тенденция формирования особого способа установления и защиты трудовых прав. Утверждается возможность существования риска злоупотребления статусом вследствие профессионального обособления. Обосновано наличие сложной структуры волеизъявления

© ПАНАСЮК Олег Терентійович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри трудового права і права соціального забезпечення Київський університет імені Тараса Шевченка